

از: استوری

ترجمه و نگارش: تقی بیهوش

بغیه از شماره قبل (۳)

تذکره شعراء

۱۱۰۳ - برای مرآت الادوار ، تاریخ عمومی تا سال ۹۷۴/۷-۱۵۶۶م تألیف مصلح الدین لاری که بخش آخر آن شامل بیوگرافی نویسندگان و دیگر مردان مشهور و بسیار مهم زمان اوست رک . به صفحه ۱۱۷ قبل از این

۱۱۰۴ - برای احسن التواریخ حسن روملو (۹۸۵/۸-۱۵۷۷م) که حوادث هر سال را باوفیات آن به اختصار در بردارد ، رک ص ص ۸-۳۰۷ قبل از این .

۱۱۰۵ - تقی الدین محمد «ذکری» بن شرف الدین علی حسینی کاشانی معروف به تقی کاشی ، متولد^{۲۶} مقارن ۹۴۳/۷-۱۵۳۶ که تا سال ۱۰۱۶/۸-۱۶۰۷م زنده بوده است . وی شاگرد محتشم کاشی و تا سال ۹۹۶/۸-۱۵۸۸م که بر اثر بیماری طولانی در گذشت با او بود محتشم او را احضار و مأمور جمع آوری و تدوین آثار منظوم خود کرد . به همین جهت مقدمه ای نوشته است که در نسخه دیوان محتشم موجود در بریتیش میوزیوم (ریو ج ۲ ص ۶۶۵) ضمیمه شده است .

خلاصه الاشعار وزبدة الافکار ، تذکره مهمی است شامل شرح حال جامع شعرا و بهترین منتخب آثار آنها (دست کم نزدیک هزار شعر^{۲۷} و بالغ بر ۳۵۰۰۰۰ بیت) که

۳۶ - وی در حدود سال ۹۴۶ ه در کاشان متولد شده است ، به نقل سیرنگر ، ولی نمی نویسد که این مطلب را از کجا گرفته است . صحیح اینست که بگوئیم ذیلی برخاتمه خلاصه الاشعار نوشته است و گوید «اکنون به پنجاهمین سال عمر رسیده است» (Bland ص ۱۳۱) و اگر تاریخ در آن وقت به قراری که در دست نویسی که Bland و سیرنگر دیده اند ۹۹۳ باشد (که مخالف گوئی کرده) لازم می آید که مؤلف در حدود ۹۴۳ متولد شده باشد .

۳۷ - طبق نظر عبدالعقندر منتخبات حافظ بیش از دیوان اوست . (در اصل Verses اما با کلمه بیت Couplet که بعد آمده مورد تا عمل است م.)

ایران را در بر دارد^{۳۸} (به قول سپرنگر) . تقسیم می شود به : مقدمه (در سبب تألیف کتاب ، چهار فصل در عشق ، منتخبانی از دیوان علی (ع) با ترجمه و شرح و لاحقهای درباره شعر و آغاز شاعری در ایران) و چهار رکن که در سال ۹۸۵ هـ / ۱۵۷۷-۸ م تألیف شده است . (۱) (= مجلدات ۱ و ۲) ۵۴ شاعر متقدم که بیشتر قصیده سرا بوده اند از دوره سبکتکین تا قرن هشتم هجری ، (۲) (= مجلد ۳) ۴۲ شاعر غزل سرا و معدودی قصیده سرا از شعرای قرن هشتم و اوایل قرن نهم . (۳) (= مجلد ۴) ۴۹ شاعر از گویندگان متاخر از قرن نهم و اوایل قرن دهم (۴) (= مجلد ۵) ۱۰۱ شاعر از دوره سلطان حسین میرزا تا عصر مؤلف) ، و خانمهای که در سال ۹۹۳ هـ / ۱۵۸۵ م مزید شده است (درباره شعرای معاصر مؤلف و در ۱۲ اصل که به ترتیب مخصوص دستبندی و ذکر شده است)^۳ : (۱) کاشان (۲) اصفهان کامل ترین مطالب انتقادی و بهترین و صحیح ترین و ملاحظات کامل قابل توجهی از شعرای

۳۸ - «تنها عیبش اینست که درباره حوادث عشقی کنایی که موضوع سخن او بوده اند خیلی بحث کرده است»

۱ - ربو جلد متمم ۱۰۶ ، بر این ۶۶۲ / ۱۰۶ و ۶۶۶ ولیندسیانا ۳۱۲ (نسخه بلاند) که در آغاز آن مدح شاه طهماسب هست و از این قرار تاریخ تألیف آن باید قبل از ۹۸۴ باشد (دوره سلطنت شاه طهماسب از ۹۳۰ تا ۹۸۴ بوده است ؛ رک طبقات سلاطین اسلام ترجمه عباس اقبال . مترجم) . ربو جلد متمم ۱۰۵ در این نسخه تصریحی دارد که کتاب به شاه عباس اهداء شده است و مؤلف می نویسد کتاب را مقارن ۹۹۶ کامل کرده است . در نسخه بلاند در آغاز رکن دوم عبارتی هست که می رساند کتاب به شاه عباس اهداء شده است ولی در آغاز کتاب چنین مطلبی دیده نمی شود (در عوض ۲) عبارتی که تاریخ ۱۰۰۶ دارد هست و در آن تصریح شده است که کتاب به ابراهیم عادل شاه [بیجاپور نالی ۹۸۷ هـ / ۱۵۷۵ م تا ۱۰۳۵ هـ / ۱۶۲۶ م] تقدیم گردیده است . در ذیلی که مؤلف به سال ۱۰۱۶ بر این کتاب افزوده است می گوید کتاب را مدت سی سال در دست تألیف داشته و بتدریج کامل کرده است . این اضافات که بر اصل کتاب افزوده شده جلد ششمی را تشکیل داده است .

۲ - ۱۴ سال بعد از تألیف اصل کتاب بر آن اضافه شده است (سپرنگر ص ۱۳)

۳ - بر حسب اقامتگاه ، اصل وزادگاه شعرا .

(۳) قم و غیره ...) و ذیل مختصری^۴ در پایان کتاب . تمام این قسمتها در چاپ مصحح و کاملی که در سال ۱۶۰۱ هـ / ۸ - ۱۶۰۷ م شده ، هست . این چاپ خاتمه [دیگری] هم دارد (مشتمل بر اشعاری از ۶۰ شاعر بدون شرح حال آنها که دیوان اشعار شان اغلب بعد از تألیف و تکمیل کتاب بدست مؤلف افتاده است)^۵ به اضافه ذیل مفصل دیگری در آن هست (اظهار نظر مؤلف درباره کتاب خود . رک بلا ندص ص ۲ - ۱۳۱)^۶ شامل شرح حال مختصری با انشاء ساده و خالی از عبارت پردازیهای شاعرانه : سپرنگر ۸ (موتی محل) ۹ ، (موتی محل) . خلاصه ، چاپ دوم ، با فهرست اسامی شعرا)^۷ بلو شه III ۱۲۴۲ (مطالبی راجع به عمیق ، سوزنی ، رشید و طواط ، فلکی ، عمادی] در رکن اول [. « این جلد یکی از مجلدات نسخه اصلی تذکره بزرگ تقی الدین الکاشانی است » ، از قرن ۱۶ موخر است) ، بانکی پور VIII ۶۸۴ (مجلد ۴ = رکن سوم فقط)^۸ که مؤلف تصحیح و تحشیه کرده است . اواخر قرن ۱۶ یا اوایل قرن ۱۷ میلادی) ، اته ۶۶۷ (مختصر ، چاپ دوم - بدون اشعار) قسمت کمی از رکن ۴) ، ۶۶۸ (فقط خاتمه . چاپ اول (بدون اسامی شعرا) . ۹۹۳ هـ / ۱۵۸۵ م) ، درن Dorn ۳۲۱ (رکن سوم فقط . مورخ ۹۳۳ هـ / ۱۵۲۶ م) با فهرست اسامی ۴۱ شاعر) :

۴ - اته ۶۶۸ نسخه مورخ ۹۹۳ که این ذیل در آخر آن هست .

۵ - برای توضیح مؤلف درباره این خاتمه دوم رک . ژورنال انجمن سلطنتی آسیایی ج ۹

(۱۸۴۸) ص ۱۳۱ .

۶ - از شرحی که بلاند داده است معلوم می شود نسخه او تا سال ۹۹۶ را داشته (به موجب

دست نویسی که دارد) و بعد کامل شده و به سال ۱۰۱۶ رسیده است .

۷ - برای تصحیحات مربوط به این فهرست رک : اته ۶۶۷

۸ - در این نسخه از ورق ۲۷۰ تا ۳۶۵ تذهیبی هست که بعد از آن که تألیف کتاب تمام شده

بدان افزوده اند . در این تذهیب مطالبی راجع به ۲۵۰ شاعر که مؤلف نتوانسته است شرح کامل آنها را بدست بیاورد ذکر شده است .

ریو جاد متمم ۱۰۵ (مقدمه نعلها و جاد اول نقط ، آخر آن ناتمام است . قرن ۱۶ .
 با فهرست اسامی ۲۲ شاعر) . مجلس ۳۳۴ (فقط خاتمه . اصل ۱ تا ۷ . مورخ ۱۰۱۳ هـ
 / ۱۶۰۴-۵ م) ، لندسیانا س ۲۲۳ شماره ۳۱۲ (مختصر نشده است . چاپ دوم .
 کمی از رکن چهارم ، ۹ - ۱۰۳۸ / ۱۶۲۸ - نسخه باند Bland) : برلین
 ۶۴۷ (مختصر . چاپ دوم . قرن ۱۹) ، ۶۴۷a (فقط خاتمه . خاتمه دوم . ذیل .
 قرن ۱۹ با فهرست اسامی شعرا در خاتمه دوم) ، ایوانوف جلد دوم متمم ۹۳۲ (قسمتی
 از مجلد چهارم = رکن سوم . عده شعرا در صفحه ۱۶۰ - ۱۰۹ فهرست سیرنگر حدود
 ۱۸۷۳ ذکر شده است)

شرح :

On the earliest persian Biography of poets, by Muhammad Aúfi, and on Some other Works of the class called Tazkirat ul Shuárá. by N. Bland

(در زورنال انجمن سلطنتی آسیایی V ، (۱۸۴۸) صص ۳۴ - ۱۲۶) .
 [صحف ابراهیم (فهرست بر این صص ۶۳۰) ، باند در زورنال انجمن سلطنتی آسیایی V
 (۱۸۴۸) صص ۲ - ۱۳۱] .

۱۱۰۶ - سید علی بن محمود الحسینی در سال ۱۰۰۰ هـ / ۱۵۹۱ م کتابش را
 بنام خان خانان عبدالرحیم^۱ بن بهرام خان تألیف کرده است . اوراست :

۹ - منظور کتابخانه با فهرست کتابخانه مجلس شورای ملی ایران است . م
 ۱۰ - برای این موضوع رکن ص ۵۳۳ شماره ۴ ، قبل از این
 توضیح : استوری بیوگرافی هارا به نوبه خود بر حسب موضوع به چند دسته تقسیم و
 هر کدام را بایستی از حروف الفباء به ترتیب از A تا F مشخص کرده است . قسمت عمومی که در
 اینجا به آن اشاره می کند بخش F است که از صفحه ۱۱۶۴ تا ۱۱۸۵ در بخش اول از جلد کتاب
 مندرج است . و از هفت اقلیم در صفحه ۷۰-۱۱۶۹ بحث شده است (مترجم)

بزم آرای :

مجموعه ای مشتمل بر اشعار شعرای قدیم و جدید با شرح حال آنها بدون ذکر
 مأخذ که از لباب الالباب اقتباس شده است (رك ص ۷۸۳ قبل از این) ، ریو جلد
 متمم ۱۰۶ (اوایل قرن ۱۷) .

۱۱۰۷- برای طبقات اکبری تالیف نظام الدین احمد هروی که در ۱-۲/۱۰۰۱ هـ
 ۳-۴/۱۵۹۲ م تالیف شده است رجوع کنید به صفحات ۵-۴۳۳ قبل از این . در این کتاب
 ذیلی است که اطلاعات مختصری راجع به ۸۱ شاعر از شعرای دوره اکبر [شاه] دارد
 (چاپ کلکته ج ۲ صص ۵۲۰ - ۴۸۲) .

۱۱۰۸ - هفت اقلیم در ۱۰۰۲/۱۵۹۴ م تالیف شده و مؤلف آن امین بن احمد
 رازی است . این کتاب بر حسب اقلیم و زادگاه شاعران تهیه شده و شرح حال عده
 زیادی از شعرای معروف را دربر دارد . راجع به آن باید در بخش Biography

General بحث کرد .

۱۱۰۹ - برای منتخب التواریخ تالیف عبدالقادر بدائونی رجوع کنید به
 صفحات ۴۳۹ و ۸۰۱ قبل از این . این کتاب در سال ۱۰۰۴/۱۵۹۵ م تألیف شده
 و شرح حال ۱۶۶ شاعر از شعرای دوره اکبر [شاه] را متضمن است .

۱۱۱۰ - برای آیین اکبری که اطلاعات مختصری از شعرای دوره اکبر [شاه]
 را دارد (چاپ کلکته ، ترجمه Blochman صص ۶۱۱-۵۴۸) به صفحات ۵۱-۵۴۹
 و قبل از این رجوع کنید .

۱۱۱۱ - مجالس المؤمنین از نورالله شوشتری مؤلف در ۱۰۱۰/۱۶۰۲ م
 در مجلس دوازدهم که آخرین مجلس کتاب است اطلاعاتی درباره شعرای ایران ذکر

شده است. راجع به این کتاب باید در بخش *Biography General* بحث کرد.^{۱۲}

۱۱۱۲- ملا محمد^{۱۳} «محمد» صوفی^{۱۵} مازندرانی^{۱۶}، شاعر، صوفی،

سیاح در زمان خودش شخص معروفی بوده است.^{۱۷}

تولد او در آمل روی داد (میخانه ص ۵-۳۴۵) ولی در آغاز جوانی در شیراز

متاهل شد و مدتی دراز در آنجا زندگی کرد (ابد) تقی کاشی (به نقل سپرنگر

ص ۳۳) می گوید بیشتر ایران را سیاحت کرد.

۱۲- پیش از این توضیح داده شد: استوری کتاب مجالس المؤمنین قاضی نور الله را در

بخش بیوگرافی شیعه (قسمت II) معرفی کرده است رک. ص ۳۰-۱۱۲۹ از بخش اول جلد اول (مترجم)

۱۳- در اصل *Mullā* است، استوری مولانا را به صورت *Mullānā* ضبط کرده

است (مترجم)

۱۴- به قول سپرنگر و عبدالمقتدر^{۱۵} «محمد» نخلص شعری اوست که در نسخه های دیوانش

در بعضی از تذکره ها نخلص او «صوفی» ذکر شده و بلاند نیز به استناد صحف ابراهیم همین طور نوشته است. شاید در اصل نخلص این اشکالی چنین باشد که بگوییم این شخص دو نخلص داشته است.

۱۵- چون صوفی طبیعت و صافی طوبیت واقع شده بنا بر آن به مولانا محمد صوفی اشتهار

یافته (میخانه ص ۳۴۵).

۱۶- عبدالمقتدر می گوید صاحبان تذکره چندین شاعر صوفی نخلص یا م. صوفی

(شاید: ملا، مولانا، محمد) ذکر کرده اند که هر کدام به جایی منسوبند (مازندرانی،

شیرازی، کرمانی، اردستانی، همدانی، آملی، اصفهانی، کشمیری) ولی اغلب آنها همان

محمد صوفی مازندرانی است که به غلط منسوب به جاهای دیگر شده است، اشعاری که به نام

این شعرا در تذکره ها آمده اغلب در دیوان نسخه کتابخانه بانک یور هست.

۱۷- تقی کاشی می نویسد: «شاعر صوفی که در زمان خودش از شهرت زیاد برخوردار

بود» (سپرنگر ص ۳۳)، در *مآثر الامراء* (ج ۳ ص ۴۵۰) چنین آمده است: «ملا محمد صوفی

مازندرانی مشهور»

در دوره اکبر [شاه] (از ۹۶۳ تا ۱۰۱۴ هـ - ۱۵۵۶ تا ۱۶۰۵ م) به هند^{۱۸} رفت و در احمدآباد اقامت جست ، و در آنجا معلم و صاحب (مآثر الامراء ج ۳ ص ۱۷-۴۵۰) میرسید جلال بخاری^{۱۹} که بعد ها در سال ۱۰۵۲ هـ / ۱۶۴۲ م صدر هندوستان شد گردید . در آنجا با آن که منزوی بود مدتی از لذت معاشرت « نظیری » نیشاپوری برخوردار گشت (بانکی پور ج ۳ ص ۶۱) و مکسر تقی اوحدی را ملاقات کرد (بنا به نقل خلاصه الشعراء) و گاه گاه به سفر می رفت در اجمر Ajêmr بین او و مؤلف میخانه ملاقات طولانی روی داد . مؤلف میخانه این ملاقات را برای خود سعادت می شمارد و صوفی را زاهدی روشن ضمیر و صف می کند و از قول او می گوید پانزده سال در مکه مقیم بوده (میخانه ص ۱-۳۴۶) و بیشتر نقاط جهان را دیده است ! !

گفته شده است که او را به دربار جهانگیر خواندند و وی در بین راه^{۲۰} در سرهند Sirhind^{۲۱} به پیل^{۲۲} ۱۶۲۳/۱۰۳۲ یا ۱۶۲۵-۶/۱۰۳۵ درگذشت .

۱۸ - بنابر قول صاحب مجمع الفسحاء با ابو جحان بلخ و ملا حسن علی بزدی . طاهر نسرآبادی در ضمن شرح حال حسین (بنابر متن نسخه چاپی) علی بزدی (تذکره ص ۷-۱۵۸) می نویسد که او رفیق و صاحب دایمی محمد صوفی بوده است (بعد از آن به هندوستان رفته با ملا محمد صوفی مربوط شده مدتی چون شیر و شکر و آب و کهر با هم آمیزش داشتند بر حسب تقدیرات از یک دیگر جدا شدند)

۱۹ - متولد ۱۰۰۳/۱۵۹۵ و متوفی ۱۰۵۷/۱۶۴۷

۲۰ - از کجرات (مآثر الامراء III ، ص ۴۵۱) به احمدآباد (به لاهور - سفینه خوشگو) و کشمیر (صحف ابراهیم) . به استناد منتخب الشعراء (شماره ۶۲۹) مرگ وی در کشمیر اتفاق افتاده است .

۲۱ - به استناد صحف ابراهیم .

۲۲ - بنابر نقل خوشگو .

۲۳ - به استناد ریاض الشعراء (نسخه بانکی پور ج ۱ ص ۶۱ antepenult ←

تقی کاشی می نویسد در آغاز کار مترعان او را به صوفیگری متهم کردند (سپرنگر ص ۳۳). صوفی یکی از ده شاعری است که اسمشان در فهرست اسامی آخر اقبال - نامه جهانگیری آمده و در هفت اقلیم شعرش بلند و در حد ستایش ذکر شده است (شعر در غایت جودت و همواری دارد). دیوانش در بانکی پور (ج ۳ شماره ۱۳۰۱)، هامبورگ (۱۹۱، IX)، مونیخ (Aumer) ۱۸ (۶) محفوظ است. سپرنگر نسخه ای از دیوان او را که در کتابخانه ای خصوصی دیده معرفی و وصف کرده است (شماره ۳۸۲).

ساقی نامه ای دارد که در ۲/۱۰۰۰-۱۵۹۱ م نوشته شده و در بانکی پور محفوظ است (دو نسخه: ج ۳ ص ۶۲ و ج ۶ ص ۱۳۹)، برلین (۱۸ II ۱۰ a)، هامبورگ (۴) (۱۹۲) و مونیخ (Aumer) ۱۸ (۳). و نسخه ای در لکنوهست که سپرنگر (به شماره ۱۸۷) معرفی کرده است. کتاب بتخانه اش را او با همکاری حسن بگ خاکی وقتی که به بخشی از گجرات فرستاده بود در ۹/۱۰۰۷-۱۵۹۱ کامل کرده است (ص ۱۲۳ قبل از این).

بتخانه منتخب مفصلی است از دیوان ۱۲۶ شاعر که بیشتر از شعرای متقدم بوده اند. این کتاب در سال ۱۰۲۰/۱۳۷۱-۱۶۰۱ تألیف شده است اما در سال ۱۰۲۱/۱۶۱۲-۱۳ م عبداللطیف بن عبدالله عباس گجراتی^{۲۴} بر آن مقدمه و شرح حال عده ای از

← و ماخذ دیگر. و به استناد ترجمه بلاذ از خدمتی از صحف ابراهیم (ژورنال انجمن سلطنتی آسیایی سال ۱۸۴۸ ص ۶-۱۶۵) او در سال ۱۰۳۸ و بعد از آن ساکن احمد آباد در گجرات بود. و چندی در کشمیر بسر برد. اما این تاریخ ظاهراً درست نیست زیرا می نویسد: «به دستور جهانگیر شاه [که در سال ۱۰۳۷ در گذشته است] به کشمیر آمده و هنگام مراجعت در سرهند مرد».

۲۴ - عبداللطیف عباسی بعد از مدتی خدمت در دستگاه لشکرخان مشهدی (متصدی دیوان و پس از آن سبحة دار کابل) در پنجمین سال سلطنت شاه جهان با عنوان عقیدت خان دیوان Tan شد. مدتی هم در دربار سمت وقایع نگاری داشت و در دوازدهمین سال سلطنت شاه جهان در گذشت ۹-۱۰۴۸/۱۶۳۸ آثار او بدین قرار است:

شعراى ديگر رانحت عنوان خلاصه احوال شعرا مزيد کرده است : بودلين ۳۶۶ (كمى ناقص . فهرست شعرا) .

منتخبى از آن كه از ديوان مطهر است چاپ شده . اورينتال كاليج ميگزىن ج ۳/۱۱ (مه ۱۹۳۵) صص ۶۰-۱۵۲ ، ج ۴/۱۱ (اوگوست ۱۹۳۵) . ضميمه ص ص ۲۱۶-۱۶۱ (چاپ محمد شفيح) [هفت افليم شماره ۱۱۹۱ (واقعباس از آن در حواشى ميخانه ص ۶۷) ؛ آيين اكبرى ص ۲۵۴ ، ترجمه Blochman ص ۵۹۰ ، نقى-كاشى (سپرنگر ص ۳۲) ؛ نقى اوحدى ؛ عبدالنبى در ميخانه ص ص ۶۰-۳۴۵ و حواشى آن ص ص ۹-۶۷ ؛ سفينه خوشگوش ۳ ، ۵ ؛ يديضا ؛ منتخب الشعراء ش ۶۲۹ (فهرست-

← (۱) نسخه ناسخه مثنويات سقيه كه تصحيح و تحشيه اى بر مثنوى جلال الدين رومى است و در ۱۰۳۲/۳-۱۶۲۲ تاليف شده (نسخه هاى خطى : بلوت III ۱۳۴۰ ، انه ۹۰-۱۰۸۸ و ۲۹۹۳ ، بودلين ۵-۶۶۳ ، ريو ج ۲ ص ۵۸۹ و ۵۹۰a ، براون فهرست فارسى ۲۲۷ وغيره) .
 (۲) لطائف المعنوى من حقائق المثنوى شرح و تاليفى بر مثنوى مولوى (چاپها : لكو ۱۲۸۲/۱۸۶۶ ، رك . برلين ص ۷-۷۹۵) ، كابور ۱۸۷۶ و نسخه هاى خطى : دانشگاه بمبئى ص ۲۴۰ ، انه ۱۱۰۱ ، ريو ج ۲ ص ۵۹۰a ، بانكى پور ج ۱ ص ۳۴۱-۳۴۲ ، كابور ۱۸۷۶ و نسخه هاى خطى : (۳) مرآة المثنوى كه شرح و تفسير ديگرى بر مثنوى مولوى است (نسخه خطى : انه ۱۱۰۲) (۴) لطائف اللغه فرهنگى است از لغات مثنوى مولوى (چاپها : لكو ۱۸۷۶ ، كابور ۱۹۰۵ [چاپ خاور طهران مترجم] ، نسخه هاى خطى : بودلين ۵۱-۱۷۴۸ ، انه ۷۱-۱۰۹۱ ، ريو ج ۲ ط ۵۹۰ و ۵۹۱a و ۸۱۰a و ج ۳ ۱۰۰۰a ، بانكى پور ج ۱ ص ۷۵ ، Eton ۱۰۶ ، گلاسگو وغيره .
 (۵) لطائف الحدائق من نفائس الدقائق مثنى مصحح از حديقه سنائى با شرح و تفسير آن كه تاليفش در ۱۰۴۰ ر ۱ - ۱۶۳۰ آغاز و در ۱۰۴۲/۳۳-۱۶۳۲ به اتمام رسيده است و ميرعماد الدين محمود الهى هم در تاليف آن دست داشته است ابرائى اين مطلب رك . ص ص ۱۶-۸۱۵ بعد از اين) (چاپها : لكو ۱۸۸۷ (رك بانكى پور ج ۲ ، بسوها ر ۴ - ۲۸۳ : عليكره Subh نسخه هاى خطى ص ۴۹ ش ۱۲) ، (۶) شرح حدائق همان كتاب قبل است نهايت مولف متن را تصحيح و مختصر کرده و با شرح و تفصيل كامل در ۱۰۴۴ / ۱۶۳۴ تاليف کرده است (نسخه هاى خطى : انه ۴ - ۹۲۳ ، ابوانوف ۴۴۵ ، ابوانوف كرون Curson ۱۹۲) .

[عمل صالح ج ۳ ص ۸-۴۳۷) ؛ ريو ج ۲ ص ۵۸۹ ، بانكى پور ج ۱ ص ۸-۲۵]

بودلین ۲۵۲ . اقتباسی از آن در حواشی میخانه ص ۶۷) ؛ ریاض الشعراء ، مجمع النفائس
 آنشکده ش ۴۰۲ (تحت عنوان : اصفهان . محمد زمان در فهرست بودلین غلط است)
 مآثر الامراء ج ۳ ص ۱-۴۵۰ ؛ صحف ابراهیم (منتخبی از آن در ژورنال انجمن سلطنتی
 آسیایی سال ۱۸۴۸ ص ۶-۱۶۵) ؛ مخزن الغرائب ش ۲۴۳۴ ؛ نشر عشق ؛ مجمع-
 الفصحاء ج ۲ ص ۳۸ ؛ بانکی پور ج ۳ ص ۱-۶۰] .

۱۱۱۳- تقی اوحدی^{۲۶} بد قول خودش : تقی بن معین الدین محمد بن^{۲۷} سعدالدین
 محمدالحسینی الاوحدی^{۲۸} الدقاقی^{۲۹} البلیانی^{۳۰} الاصفهانی . در محرم سال ۹۷۳ هـ /
 ۱۵۶۵ م در اصفهان متولد شد و با شاه عباس اول (۹۸۵ تا ۱۰۳۸ هـ - ۱۵۸۷ تا ۱۶۲۹ م)
 معاصر بود و از حمایت او چند سال برخوردار داشت . در سال ۱۰۰۳/۵ - ۱۵۹۴ به

۲۶ - عبدالعقندر می گوید « او تخلص اوحدی را اختیار کرد ، ولی بنظر می رسد صحیح
 نباشد . ابرانوف در ضمن معرفی نسخه ای از دیوان ابن شاعر تخلص او را « تقی » و دیوان او را دیوان
 تقی ضبط کرده است . سیرنگر هم که همین نسخه را قبلاً دیده است تخلص شاعر را تقی ذکر
 کرده است . در مخزن الغرائب هم در فهرست اشعاری که در آنجا آورده اند و در جای
 دیگر چنین است .

۲۷ - برای پدر او شیخ (علیه السلام) معین الدین محمد اوحدی رجوع کنید به مخزن الغرائب
 ش ۲۲۹۷ . در آنجا آمده است : در قزوین مکرر در مجلس شاه طهماسب حاضر می شد ، بعد از
 قزوین به شیراز رفت و پس از آن به هند سفر کرد و آنجا به سال ۹۷۹ هـ در دکن درگذشت .
 ۲۸ - نسب اوحدی پس از هفت پشت به شیخ اوحداالدین (پلاند ص ۱۳۴) عبدالله بلیانی
 ابن مسعود بن محمد بن علی بن احمد بن عمر بن اسماعیل بن امی علی الدقاقی متوفی ۶۸۶ هـ / ۱۲۸۷ م
 می رسد . رک سیرنگر ص ۹۵ ، صفحات الانس ص ۲۹۱ ، سفینه الاولیا ص ۱۸۰ (ش ۳۳۸)

۲۹ - برای ابوعلی (کذا - ای علی هم آمده بود و هر دو شکل به قاعده عربی جایز
 است . مترجم) الدقاقی متوفی ۴۰۵ هـ / ۱۰۱۵ م یا ۴۰۶ هـ / ۱۰۱۷ م رجوع کنید به تذکره -
 الاولیاء ج ۱ ص ۱۸۷ - ۲۰۱ . صفحات الانس ص ۳۱ - ۳۲۸ ؛ سفینه الاولیاء ص ۱۵۹
 (شماره ۲۸۳)

۳۰ - بلیان « به فتح اول بر وزن غلبیان Ghlyān ، اسم قریبه ای است از ولایت
 کازرون (برهان قاطع) ، رک شیرازنامه ص ۱۴۰ ؛ بلیان قریبه ای از قراء کازرون است .

زیارت نجف و اعتاب مقدسه رفت و در ۱۰۰۹/۱-۱۶۰۰ به وطن بازگشت. در رجب ۱۰۱۵ هـ / نوامبر ۱۶۰۶ م به عزم هند رهسپار شد و از شیراز و کرمان و قندهار گذشت. پس از ۱۸ ماه توقف در لاهور و اندکی بیش از یک سال در اکره بدگجرات (گجرات به ضم ک و فتح ج) رفت و پس از سه سال توقف در آن دیار دوباره در سال ۱۰۲۰/۱۲-۱۶۱۱ به اکره بازگشت. و در این سال بود که بر اثر زندگی آسوده و آرامی که در گجرات داشت موفق به تألیف کتابی یا مجموعه‌ای از اشعار به نام فردوس خیال اوحدی شد (ماده تاریخ = ۱۰۲۰)^{۳۰}. این کتاب شامل « کلیه اشعاری است که از انواع مختلف شعر در مدت شش سال از شیراز و Guzarat گذرت انتخاب و جمع کرده است » (Bland ص ۱۳۵) .

اندکی پس از آن یکی از اشراف دربار جهانگیر « اورا تشویق کرد که در کارش تجدید نظری بکند و در ضمن جمع آوری منتخب اشعار در شرح حال گویندگان آنها مطالبی بیفزاید » در نتیجه موفق به تألیف و تکمیل عرفات العاشقین به سال ۱۰۲۴ در اکره شد. پس از آن که بدگجرات بازگشت از خلاصه آنها کتابی به نام کعبه عرفان را در سال ۱۰۳۶ در احمدآباد^{۳۱} به رشته تحریر کشید. تاریخ فوت او را ثبت نکرده‌اند اما در نسخه‌ای (A.S.B.MS) از تذکره العاشقین (ابوانوف ۷۳۳) اشعاری هست که

۳۰ - - بلاند می گوید در اواخر عمر مجموعه‌ای از اشعار به نام « فردوس خیال اوحدی » ترتیب داد که غیر از ارزش ادبی ارزش تاریخی شایان اهمیت دارد ، بلاند فردوس خیال را که به حساب ابجد ۹۹۱ می شود ماده تاریخ تألیف کتاب می داند . این مطلب اگرچه صحیح است اما چندان طبیعی بنظر نمی رسد زیرا در آن تاریخ اوحدی ۱۸ ساله بوده است !

۳۱ - - مولف کلدسته در فهرستی که از آثار نفی اوحدی به نقل از کعبه عرفان ترتیب داده این مطلب را تصریح کرده است و عبدالمقتدر در فهرست بانکي پور VIII ص ۷۷ Ult چنین می نویسد (این نسخه که کعبه عرفان است از عرفات از احمد آباد گجرات سنه ۱۰۳۶ منتخب شد)

تاریخ ۱۰۳۸ و ۱۰۳۹ دارد.^{۳۲}

آثار وی به قراری که از کعبه عرفان در گلدسته نقل شده و بنا بر فهرست بانکی -
پور VIII ص ۸-۷۷ شامل مثنویها^{۳۳} و دواوین^{۳۴} عمده و معروفی است. ظاهراً
قسمت کمی از آثار زیادش باقی مانده است:

تذکرة العاشقین . دیوان غزلیات . نیمه اول (الف تا ذال) آن در کلکته محفوظ
است (ایوانوف ۷۳۳) . و دیوان دیگری (آغاز: این چرخ گرد گرد کواکب نگار
جیست) در مدرس نیز هست (شماره ۷) . سره سلیمانی فرهنگی است از لغات غیر
عربی که پیش از برهان قاطع (۱۰۶۳/۱۶۵۲) تألیف شده و نسخه‌ای از آن در لندن -
گراد (Salemman Rosen ، ص ۱۶ شماره ۱۷۴) محفوظ است . نسخه خطی
کلیات (Sic) در لکنو (نوب خاند) را که سیرنگر معرفی کرده است (ص ۵۷۶) ظاهراً
مجموعه نسبت کوچکی است از اشعار کوتاهتر شاعر .

(۱) عرفات [؟] العارفین [یا العاشقین] و عرصات العاشقین [یا العارفین]^{۳۵}

روشکاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

۳۲ - اگر این سنه ها صحیح باشد علاوه اشعار نقلی کور باید بعد بر تذکرة العاشقین اضافه
شده باشد . در فهرستی که نفی از آنارش در کعبه عرفان داده است ۱۰۳۶ نوشته شده است .
۳۳ - در مثنویاتش اشعار شتر کرده نظر رسید (رباعی الشعراء مقتبس در بانکی پور VIII
ص ۷۸ Ult) .

۳۴ - شعر بسیار گفته اما هموار است (ظاهر سرآبادی ص ۳۰۳) .

۳۵ - در فهرستی که خود نفی از آنارش در گلدسته به نقل از کعبه عرفان آورده اسم
این تذکره به دو شکل ذکر شده است یکی عرفات و دیگر عرفات العارفین و عرصات العاشقین
(بانکی پور VIII ص ۷۷ Penult و ص ۷۸) . و همچنین مولف گلدسته در مقدمه‌اش
عرفات العارفین ذکر می کند (بانکی پور VIII ص ۱۱۷ Antepenult) در
فهرست آصفیه اسم این کتاب عرفات العارفین است . ولی اسم کامل کتاب به طوری که بلاند
Bland از دیباچه خود کتاب نقل کرده چنین است :

« عرفات و عرفات عاشقین و عرصات و عرصات عارفین » که عبدالمقصد هم به صورت « عرفات ←

تألیف این کتاب بدسال ۱۰۰۲ هـ / ۱۶۱۳ م در آگره آغاز شده و در آنجا بدسال ۱۰۲۴ هـ / ۱۶۱۵ م به پایان رسیده است. تذکره یا فرهنگی است الفبایی شامل تقریباً ۳۰۰۰ شاعر که به ترتیب حروف تهجی در ۲۸ عرصه (هر عرصه به یکی از حروف الفباء اختصاص دارد) تدوین شده و هر عرصه به نوبه خود به سه عرصه تقسیم شده است: شعرای متقدم متوسط و متاخر^{۲۶}: بانکوی پور VIII ۶-۶۸۵ (ظاهر نسخه کاملی است به استثنای اشتباهی در عرصه دوم و سوم. ۱۳۸ شاعر در قسمت‌ها. ۱۰۵۰ هـ / ۱۶۴۰ م ۳۶۵۴ I.O) = لندسیانا ص ۲۲۳ شماره ۳۱۳. Cire ۱۷۶۰ م)، لندسیانا ص ۲۲۳ شماره ۶۳۵ (فقط اشعار بدون شرح حال شعراء. Cire ۱۷۸۰ م) آصفیه III ص ۱۶۴ شماره ۲۰۹.

← و عرفات و عرصات و عراضات عارفین^{۲۷} نقل کرده است (در ضبط بلاند و عبدالمقتدر فقط از لحاظ رسم الخط یعنی تطبیق حروف و اصوات فارسی و عربی با حروف لاتین اختلاف هست و گرنه هر دو یکی است مشتمل بر اسمانی و بلندی توجه نگردیده است که در غالب کتابهایی از این قبیل کلمات غیر از وزن خوان جمع هم دارد. به همین جهت در زمان او این تذکره را عموم شرق شناسان اروپائی به نام عرفات (ع) العاشقین می خواندند و در نتیجه معنی آن روشن نبوده است. به نظر می رسد باید کلمه اول را عرفات (به فتح ع - اسم تپه‌ای یا جلگه‌ای متصل به آن در ۱۲ میلی مکه که حاجیان در روز نهم حج در آنجا جمع می شوند، خواند و معنی جزء اول اسم کتاب به این ترتیب واضح می شود و تا اندازه‌ای معنی مجازی هم دارد. و در کتاب دیگر «کعبه عرفان» نیز توجه مولف به مطلب مذکور نمایان است. اما عرصات (به فتح ع) ابهام دارد به محل دیگری از اجتماع، میدان قضاوت اخروی. (= سحرای محشر. م) مقدم و مؤخر آمدن العاشقین و العارفین باید تبدیل یا تحریفی از ناحیه کتاب باشد.

۳۶ - واله (نسخه بانکوی پور ج ۸ ص ۷۸ می گوید این تذکره مطالب اضافی و بی فایده زیاد دارد (مزخرفات بسیار). در فهرست بانکوی پور (III ص ۶۱) مجمع النقائق بابیانی عجیب از تذکره تقی اوحدی تجلیل کرده است [که شامل در حدود ۳۰۰۰ شرح حال است] که مشتمل بر منتخباتی از بنفاه محمد صوفی است [که لااقل در نسخه بسودلین بیش از ۱۲۶ شاعر معرفی شده است]

شرح : On the earliest persian Biography of poets...

از N. Bland (در ژورنال سلطنتی آسیایی سال ۱۸۴۸) صص ۶-۱۳۴.

(۲) کعبه عرفان ، خلاصه ای است از کتاب قبل که در سال ۱۰۳۶/۱۶۲۶ در

احمدآباد^{۳۷} تألیف شده است : لیندسیانا ص ۲۲۳ شماره ۳۱۴ (۱۰۳۶/۱۶۲۶ م)

(۳) انتخاب کعبه عرفان خلاصه ای است از کتاب قبل که برای جهانگیر تألیف

شده و شامل سه رکن است . هر رکن به دستای از شعرای متقدم و متوسط و متاخر اختصاص

دارد . نسخه خطی از آن در دست نیست .

منتخباتی از انتخاب : گلدسته که در سال ۱۱۵۵/۱۷۴۲ عبدالوب عالمگیری

بن سید منصور خان تألیف کرده است . این شخص نبیره پدری سید دلاور خان و نبیره

مادری غیاث الدین خان بن جملة الملوك اسلام خان رضوی مشهدی است : بانکی پور

VIII ۶۹۲ (قرن هجدهم) .

[عرفات العاشقین ، مقدمه (مختصر آن در ژورنال انجمن سلطنتی آسیایی

سال IX (۱۸۴۸) صص ۵-۱۳۴ و فهرست بانکی پور VIII (صص ۷-۷۶) ؛ تذکره طاهر-

نصرا بادی صص ۳۰۳ ؛ سفینه خوشگوج II شماره ۳۶۴ (فهرست بودلین ۲۲۳) ؛ ریاض-

الشعراء ، مجمع النفائس (I.O.O.P) ۷۳۹ ورق (۱۹۴b) ، خلاصه الافکار شماره

۵۶ ؛ آنشکده شماره ۶۸۵ ؛ صحف ابراهیم (در مقاله بلاند مختصر شده صص

۶-۱۳۵) ؛ مخزن الفرائب شماره ۴۲۴ ؛ ژورنال سلطنتی آسیایی IX (۱۸۴۸) صص

۶-۱۳۴ ؛ سبرنگر یادداشت صص ۹۵ .]